

KASSAI LAJOS

1858-1935.

1935 augusztus hó 19-én reggel 6 órakor a gyergyószentmiklósi (Gheorgheni-i) öreg plebánia-épületben örök álmra hunyta le szemeit Kassai Lajos tb kanonok, nyugalmazott csikszeredai róm. kath. főgimnáziumi igazgató és vele évszázados iskoláknak egyik legnagyobb nevelője, vezetője, a csiki székelység egyik legjellegzetesebb egyénisége távozott körünkől. Intézetünk történetének utolsó félszázada annyira összeforrott Kassai Lajos nevével, hogy nemcsak egyszerű kegyeletes kötelességet teljesítünk akkor, amikor értesítőkben róla emlékezünk, hanem — úgy érezzük — a Csiksomlyóról Csikszeredába költöző fényes intézetnek egy fejezetét írjuk meg.

Fogarassy Mihály püspök szülővárosában, Gyergyószentmiklóson (Gheorgheni-ben) született 1858 augusztus 27-én egyszerű székely iparos szülőktől. A nagy püspök híre, nimbusza már gyermekkorában megérintette és már akkor célul tűzte ki maga elé, hogy Isten segítségével a papi pályára lép. Szíve vágyát megéri, papnövendéke lehet a nagy püspöknek és élete végéig mindig csak kegyelettel és csodálattal beszél kiváló földijéről. Az élénk eszű fiúcska jószívű emberek támogatásával korán a csiksomlyói ősi intézet falai közé kerül és ezzel végleg el is jegyzi magát vele. A »Somlyói Mária« úgy megfogja lelkét, hogy bármerre menjen is, mindig ide vágyik vissza, a székelység édes anyjának szépségét nem győzi magasztalni prózában és versben egyaránt. A kis diák az iskola egyik legjobb tanulója, nagyszerű memoriája van. Emlékező tehetségével később is gyönyörködött, amikor szóról-szóra mondja kedves tankönyveinek, különösen Toldy Irodalom történetének egész lapjait. Korán kezd verselni. Itt is akad példaképe Imets Fülöp Jákó, a verselő igazgató személyében, aki különö figyelme méltatja a kis diákokot. De szereti a gondos, rendes fiút gyönyörű írásáért is. Az intézet régi iratai között gyakran akadunk a diák Kassai kezeirására. Ezek a határozott, férfias betűk elkísérik élete végéig. Öreg korában is egyforma, csodálatos szépséggel rója, vési betűit az igazgatói irodában. Nem kell nagy grafológiai tudomány, hogy ezek a sorok eligazítsanak bennünket e lélek elmzésében. A hat osztály elvégzése után Fogarassy püspök előveszi a gyulafehérvári papnevelő intézetbe, ahol a filozófiai és teológiai szorgalmas tanulmányok mellett megmaradnak az ifju papnövendékben az irodalmi hajlamok is. Nem

csoda, ha teológiai tanulmányainak befejezése és pappá szentelése után egyenesen a kolozsvári egyetemre küldik, ahol lelke vágyának megfelelően a latin—magyar nyelvi és irodalmi szakot választja. A fiatal, képzett, lelkes paptanár 1886-ban a székelyudvarhelyi főgimnáziumhoz kerül és ott működik 1892-ig. Itt nagy munkakedvvel rendezi és katalogizálja a tanári könyvtár anyagát, de lelkipásztori teendőket is szívesen és buzgón végez és hamarosan nagy hirre tesz szert költői szépségekben bővelkedő szónoklataival. 1892-ben helyezik át Csiksomlyóra. Ma is emlegetik az egykoruak azt a nagy találkozót, amikor az udvarhelyi tanárok a Tolvajostetőn átadták Kassai Lajost a csiksomlyói tanároknak. Itt egyszerre a legtekintélyesebb, legszeretettebb tanárrá lesz. Ettől kezdve kimondottan a magyar irodalomnak lesz a tanára. Tanítványai mindig lelkesedéssel beszélnek róla, hálásan emlékeznek egykori irodalomtanáraikra. Az irodalomnak ez a lelkes előadója egész lelkével átérzi, hogy nem száraz anyagot kell adni a tanítványoknak, hanem az irodalmi multnak szellemét kell megéreztetni. Az irodalmi oktatást lélekformáló eszköznek tekinti, amelynek egyformán kell hatnia az értelemre, érzelemre és akaratra.

Minden egyes irodalmi előadása tartalmilag és formailag valósággal irodalmi remekmű. Kiállott a katedra elé és úgy kezdte meg magyarázatát. Talán sokszor patétikus és érzelmes volt ez az előadás, de az óra végén tanárnak és tanítványnak kigyúlt az arca, könnyek csillogtak a szemekben, elérte a tanár azt, amit modern pedagógus, agyondicsért modern pedagógiai elvekkel soha sem fog elérni. Egy egész életet befolyásoló hatást váltott ki, amit a tanítványok soha nem fognak elfelejteni. A mai tanítási módszer talán lemosolyogná és helytelenítene ezeket a szónoklatokat, pedig valljuk meg, milyen lelketlen típusokká lettünk mi ezzel a katalógusos rendszerrel a régi tanárokhoz képest! Minkenkinél jobban érezte, hogy írónak és irodalmi munkának a legnagyobb harmóniában kell lennie. Számára maga az író is olyan egyéniség, akinek élete példájával kell az ifjúságot nevelnie. Ezért Kölcsey volt az igazi írói ideálja. Az ő alakjának bemutatásánál szárnyalt előadása a legnagyobb magaslatokba, őt tekintette a legönzettelenebb, legtisztább lelkű magyar írónak, akit minden törekvésében követni akart. Ez a kölcséis lelkülete, önzetlen csak a fajtájáért lobogó, fáradhatatlan munkássága oda érlette életét, hogy halálakor róla is elmondhattuk, amit Wesselényi mondott Kölcsey halálának hírére: »Nem közénk való volt.« De azért nem elégedett meg csak a szív és lélek nemesítésével. A tartalmi elmélyedést is nagyra tartotta. Tanítványait nagy célok elérésére lelkesítette. Ezt szolgálták dolgozati témái. A lekes tanár tanítványai is lelkesen dolgoztak. A feladott magyar dolgozatok irodalmi tanulmányokká szélesedtek ki és a szaktanár dolgozatjavítási órái valósággal gyönyörűséggé, irodalmi élménnyé váltak a tanítványok szemében. Minden szorgalom, szellemes meglátás, ujszerű felfogás megkapta a szaktanárban a maga méltánylóját, a dolgozatokra irt kritika szellemi csemege volt az érdekelt növendék és az egész osztály

számára egyaránt. Egyuttal nagy kedvvel és szeretettel vezette az Önképzőkört, minden szárnypróbálgatást fölkarolt, stílus- és elődás-művészetét szívesen közölte szorgalmasabb tanítványaival.

Egyidőre azonban mintha hűtlenné vált volna kedves studiumaihoz és katedrájához. A megyeszerte híres tanárt az a megtiszteltetés érte, hogy a tekintélyes somlyói »Szent Péter« egyházközség 1898-ban lelkipásztorává választotta meg, akit már a katedráról és a szószékről annyira ismert. Nagy buzgósággal fogott a nagy és gazdag egyházközség nehéz anyagi ügyeinek rendezéséhez. Az egyházközség hatalmas vagyonának jogi helyzete még tisztázatlan volt, nagy pörös ügyeket kellett kibogoznia. Ha 6 éves plebánosi működésének nem volna más eredménye, mint ezeknek a nehéz ügyeknek lebonyolítása, akkor is maradandó nevet biztosított volna magának az egyházközség életében. A plebánia hatalmas vagyonának sorsát egy időre biztosította igazán önzetlennél, mert maga azt már nem is élvezte, visszatért ahhoz a katedrához, ahol igazában a helye volt. Plebánossága alatt se szakítja meg azonban a tanári működést, a magyar irodalmat tanítja, mint óraadó a tanítóképzőben.

1904-ben lemond a plebániájáról, kinevezik ismét tanárrá és a szeminárium régensévé. Folytatja előbbi munkáját most már a régensi munkakörrel is kibővitve. Közben társadalmilag és irodalmilag is működik. Szépirodalmi cikkek, kisebb költemények jelennek meg tőle a Magyar Államban és a Csiki Lapokban. Az intézeti ünnepélyeknek az ő ünnepi beszédei adták meg az igazi tartalmat. A »Somlyói Jótékony Nőegylet« estélyei akkor voltak a legmelegebbek és leglátogatottabbak, ha előadóul Kassai Lajost nyerhették meg. Volt ezekben az előadásokon minden: komoly tartalom, költői szépség, kedves és mindig finom humor és mindenekelőtt megvesztegető előadási forma. A humor csak kiváló emberek tulajdonsága. Kassai Lajos e tekintetben is a nagy emberek sorába tartozott. A bölcs ember szelidségével és mosolyával nézte az emberi gyarlóságokat, ezeknek kedves, derűs feltűntetésével tudta gyönyörködtetni közönségét.

Egészen természetes tehát, hogy amikor 30 éves munkásság után az iskola nagyhirű igazgatója *Pál Gábor* nyugalomba vonult, más nem is következhetett az igazgatói székbe, mint Kassai Lajos. Akkorra azonban már 1911-ben az ősi intézet új, fényes épületbe vonult, a Csikszerezében (Mercurea-Ciuc-on) épült büszke otthonba, amelynek fölszentelésén Kassai Lajos ünnepi ódája szárnyalt és adott hangot az örömmek és lelkesedésnek a hatalmas, fényes palota szemlélésén. Ennek az új épületnek lesz az új igazgató hűséges gondozójává. Nemcsak finom esztétikai érzéke, költői lelke ujjong a reneszánsz palota láttára, hanem ezentúl csinosító keze, szerető gondja mindenütt ott van. Feltő, szerető gonddal őrzi ennek minden nemes szépségét. Az ő izlését dicséri az a gyönyörű park, amely az épület előtt ékeskedik, ő ültetgeti, gondozza a kicsi fenyőcsemeteket, amelyek azóta nagy fákká nőttek fel. Azért mondotta nyitott sirjánál éppen e sorok írója: ha tanár-

társai nem jöttek volna el és nem hozták volna el kegyeletes lélekkel koszorujukat, akkor eljöttek volna a csikszeredai fényes palota kövei, a park fenyői és ők bucsuztak volna kihült poraitól.

Mint igazgatót, a bámulatos munkaszeretet és kötelességérzet jellemzi. Ott ült napestig az igazgatói irodában és véste-véste gyönyörű betűit, végezte a megnövekedett munkakör minden írásbeli munkáját minden panasz nélkül. Igazgatói teendői mellett kezében tartja a bölcelet tanítását. Jobb kezekben ez nem is lehetne. A régi tantervben a bölceletnek nincsen olyan nagy szerepe, mint a maiban, de az előadó igazgató azt mégis fontossá teszi, mert nem fogalmi ismeretet nyújt — bár ebben is kiváló — hanem a lélektant és logikát olyan tárgynak tartja, ahol az életbe kikerülő ifju megtanulhatja az önálló gondolkozást és tudatos világnézetre tesz szert. Ebben vezeti a maga higgadt bölcsességével az igazgató növendékeit, akik előadójukban nem egyszerűen a bölcelet tanárát láthatják, hanem az igazi bölcset, akit példaképül választhatnak.

Az igazgató egyaránt nevel tanárt és növendéket. »Konferencia beszédei« mindig klasszikusak és érdekesek. A harmonikus egyéniség kialakítását tüzi ki mindig elérendő célul, ahol értelem, érzelem és akarat egyaránt kiművelődik. Ő maga is ilyen harmonikus lélek. A keresztény humanizmus magaslatain jár. A klasszikus nagy szellemek a legjobb barátai, azokkal szeret a legszívesebben eltársalogni, de ugyanakkor a kereszténység nagy egyéniségeit is csodálja és követi. Különösen vonzza Szent Pál és Szent Ágoston. A szépet szenvedélyesen szereti, legyen az természeti, vagy művészi, de különösen hangoztatja az erkölcsi szépek értékét. A testnek és léleknek harmónikus egységét kívánja. A tükörfényes cipő, tiszta reverenda, fekete glaszkeztlyü nála nem pipere, hanem egy harmónikus léleknek külső vetülete. Ezt a harmóniát akarja növendékeibe is belenevelni. Tudja, hogy itt sok a tenni való. Egyesek vádolták azzal, hogy nem szerette a székely harisnyát. Pedig csak azért akarta a nyugateurópai viseletet a székely diákon, hogy az a nyugateurópai modort is felvegye. Ez a finom modor, ez az európaiság volt a kedvenc nevelési célkitűzése. Láta, jól ismerte székely fajtáját. Tudta azt, hogy ez a faj itt a keleti végeken sok csiszolásra szorul, sokat kell levelköznie abból a nyerseségből, ami éppen különleges helyzete, nehéztörténelmi sorsa, klímája, földje miatt még annyira sajátja. Megrótt és üldözött minden durvaságot, hangos nyersséget és ugyanerre próbálta ránevelni tanártársait is. Csak csodálatot és tiszteletet érdemel az a székely faj, amely ilyen harmónikus, igazi európai egyéniséget tudott magából kitermelni, mint Kassai Lajos.

Másik sokat emlegetett témája a szeretet az iskolában. Programértekezést is ír erről, ismételten is, az iskola értesítőiben, annyiszor lelkére kőti tanárainak. A lelketlen, szeretet nélküli nevelőket az iskola legnagyobb csapásának tartja. Ő nagyon szereti fajtáját anélkül, hogy ez elfogulttá tenné. Sohasem felejttem el azt a fellépését, amit a háboru idején egyik hetyke, meggon-

dolatlan katonarvos ellenében tanusított, aki fitymálva sérteni merte a székely fajt. Lángoló arccal és tekintettel utasította vissza a fajtája elleni sértést és soha többé nem volt rábirható, hogy ahhoz a tisztí asztalhoz leüljön, ahol ez a gyalázkodás elhangzott. Talán éppen azért volt stilszerű betegsége és halála is, mert az a szive ölte meg, amelyik olyan csordultig volt tele mindig lelkesedéssel és szeretettel. Mit szenvedett ez a sziv azokban a nehéz háborus időkben, amikor a hadi események vihara az iskola tanárait és növendékeit szanaszét szórja. Milyen aggodalmas gonddal gyűjtögeti össze, tartja nyilván azokat, akiket annyira szeret. Hogyan levelez, bátorít, buzdít mindenkit, milyen nagy nélkülözések közepette siet ismét vissza az elhagyott otthonba, amint lehetségessé válik, hogy a romokon új életet teremtsen, mentse az intézet vagyonát. A fegyverzaj közepette se engedi, hogy végleg elhallgassanak a Muzsák, nem működhetik ugyan egy évig az iskola, de ő összegyűjti azokat a tanítványokat, akik nem tudnak a mostoha időkben iskolába járni és úgy oktatgatja, biztatja az elhagyott szegény diákokat.

A háboru utáni nehéz időkben nem csüggedő lélekkel próbálta tovább vinni a nehéz terhet, vezetni Scylla és Charybdis közt az iskola hajóját. Amikor azonban már az iskola élete nagyon is kezdett megnehezedni, amikor olyan nehézségek merültek fel, amiket finom lélek alig tudott elviselni, akkor 1926-ban önként félrevonult az iskola vezetésétől. Még csak annyit sem engedett meg, hogy tisztelői, barátjai, munkatársai ünnepélyesen vegyenek tőle bucsut. Felült holmijával a megrakott szekérre és végigvonult azon az uton, amelyiken valamikor a kis gyergyószentmiklósi fiucska jött először Csiksomlyóra. Vajjon miket gondolhatott, amikor végig tekintett munkás, küzdelmes életének állomásain? Bizonyára volt sok nehéz, de sok vigasztaló gondolata is. Elvonult szülővárosába, a gyergyói öreg plebánia épületébe, hogy ott még 9 évig Isten kegyelméből élje a maga tartalmas, bensőséges életét. Itt aztán már kedvére körülvehetette magát a nagy szellemek könyveivel és írásaival. A Szentírás, Szent Ágoston, a görög és római klasszikusok voltak a legkedvesebb olvasmányai. Azaz, hogy itt sem pihen teljesen. Élete utolsó évéig tanít a gyergyószentmiklósi leányiskolában latin nyelvet és vallástant, szeretettel végzi a leánynövendékek lelki nevelését, szívesen végez lelkipásztori teendőket, az örmény templomban hét hónapig egyedül látja el a hivek lelki gondozását.

Rendkívül mértékletesen él. Ennek köszönheti, hogy aránylag gyöngye szervezetével olyan nagy, idegölő munkát tudott végezni és olyan hosszú életet tudott élni. 1935 telén már mindjobban és jobban gyengül, szivbaja sulyosodik, míg aztán bekövetkezik a vég. Példaadó türelmével, rajongó hitével egy szent benyomását kelti a betegágyán. Ilyen egyéniség elmulásakor nem lelki levertséget érzünk, hanem föllekesülünk, esztétikai gyönyör járja át lelkünket, mert a szép lélek szemlélése talán a legnagyobb esztétikai gyönyörűség. Termete inkább alacsony és mégis valami

csodálatos tekintélyt tudott kisugározni. Szinte 20 éven keresztül dolgoztam vele együtt, láttam őt az élet minden megnyilvánulásában, de kevés embernél éreztem akkora tiszteletet, mintha vele voltam. Teste immár ott pihen a gyergyószentmiklósi temetőben az általa kiválasztott árnyékos sírban, de szelleme eszményi széppé finomodva mindig köztünk marad. Kazinczy vonásait oly meglepően mutató arcképe ott függ a csikszeredai iskola tanári szobájának falán. Acélos kék szeme fűrkészően nézi az új tanárnemzedéket, tekintete azt kérdezi, hogy meddig őrizzük még a régi nevelési ideálokat. És mi ígérjük, hogy minden nehézség dacára őrizni fogjuk. Azt a krisztusi nevelési ideált, amit Kassai Lajos hirdetett és életével, munkásságával megvalósítani törekedett, feledni soha nem fogjuk, tanári munkánkban soha szem elől nem tévesztjük.

Kassai Lajos immár bevonult a székely Pantheonba, szelleme, példája köztünk marad, munkálni fogja e fajnak jövőjét és iskolánk emlékét kegyelettel fogja őrizni mindaddig, amíg becsülete lesz itt a kulturának, hitnek és idealizmusnak.

Dr. Csipak Lajos.